

প্ৰথম অধ্যায়

উত্তৰ-পূব ভাৰতত অসম : পৰিৱেশ, ভূপ্ৰকৃতি, জলবায়ু, মাটি আৰু পৰস্পৰৰ সম্পৰ্ক

প্ৰয়োজনীয় তথ্য

- উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ প্ৰদেশসমূহ — অৰুণাচল, অসম, মণিপুৰ, মেঘালয়, মিজোৰাম, নাগালেণ্ড, ত্ৰিপুৰা আৰু ছিকিম।
- উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ চৌপাশৰ বিদেশী ৰাষ্ট্ৰ — নেপাল, ভূটান, চীন, ম্যানমাৰ আৰু বাংলাদেশ।
- অসমৰ অৱস্থিতি — $28^{\circ}09'$ উত্তৰ আৰু $28^{\circ}0'$ উত্তৰ অক্ষাংশ, আৰু $89^{\circ}5'$ পূব আৰু $93^{\circ}1'$ পূব দ্ৰাঘিমাংশ।
- অসমৰ জলবায়ু — সেমেকা উপক্ৰান্তীয়।
- ২০১১ চনৰ পিয়ল অনুসৰি অসমৰ জনসংখ্যা — ৩১,২০৫,৫৭৬ জন।
- ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বিশেষত্ব —
 - পৃথিৱীৰ ষষ্ঠ বৃহৎ নদী।
 - পৃথিৱীৰ দ্বিতীয় বৃহৎ গেদ কঢ়িওৱা নদী (বছৰি ৪২০ নিযুত টন)।
 - দুলৰ্ভ প্ৰজাতিৰ শিহু (Platanish Gangetica) ৰ আৱাস।
 - পৃথিৱীৰ মুখ্য পৰিভ্ৰমী চৰাইৰ পৰিভ্ৰমণৰ পথৰ ভিতৰত ব্ৰহ্মপুত্ৰ পথ অন্যতম।
 - পৃথিৱীৰ বৃহত্তম নদীদ্বীপ মাজুলী ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মাজতে।
 - ১৯৮৮ চনৰ ১ ছেপ্টেম্বৰত শদিয়াৰ পৰা ধুবুৰীলৈকে ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ৮৯১ কিলোমিটাৰ দীঘল নদীপথ দেশৰ দ্বিতীয়টো ৰাষ্ট্ৰীয় নদীপথ হিচাপে ভাৰত চৰকাৰৰ দ্বাৰা ঘোষণা।

উত্তৰ-পূব ভাৰত তথা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ আঠখন প্ৰদেশৰ ভিতৰত অসম এখন উল্লেখযোগ্য প্ৰদেশ। উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত অন্তৰ্ভুক্ত হোৱা প্ৰধান দেশ কেইখন হ'ল অৰুণাচল, অসম, মণিপুৰ, মেঘালয়, মিজোৰাম, নাগালেণ্ড, ত্ৰিপুৰা আৰু ছিকিম। ছিকিমক বাদ দি সাতখন প্ৰদেশক পূৰ্বে অসম বুলি কোৱা হৈছিল। এই প্ৰদেশ কেইখনেই উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ লোকসকলৰ মাজত সাতভনী বুলি জনাজাত। সাতখন প্ৰদেশ তথা কেন্দ্ৰীয় শাসিত অঞ্চলৰে গঠিত পূৰ্বৰ এই বৰঅসম কালক্ৰমত এখন এখনকৈ ৰাজনৈতিকভাৱে আঁতৰি সাতখন

প্ৰদেশত বিভক্ত হয়। সাতখন প্ৰদেশৰে গঠিত গোটেই অঞ্চলটোৰ সৰ্বাঙ্গীন উন্নয়নৰ লক্ষ্যৰে উত্তৰ-পূব পৰিষদে (North-Eastern Council) উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল গঠন কৰে আৰু প্ৰধানকৈ অৰ্থনৈতিক উন্নয়নৰ ব্যৱস্থা হাতত লয়। পৰৱৰ্তী সময়ত উত্তৰ-পূব পৰিষদে চিকিম প্ৰদেশক উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত অন্তৰ্ভুক্ত কৰে।

১৮২৬ চনত ইংৰাজ আৰু ব্ৰহ্মদেশৰ মাজত হোৱা ঐতিহাসিক ইয়াণ্ডাবু সন্ধিৰ আগলৈকে পূৰ্বৰ অসম তথা সাতভনী আহোম ৰাজ্য, ত্ৰিপুৰা আৰু মণিপুৰ ৰাজ্য এই তিনি ৰাজনৈতিক ভূখণ্ডত বিভক্ত আছিল। ১৯৪৭ চনত ভাৰত স্বাধীন হোৱাৰ পিছত এই ভূখণ্ড অসম প্ৰদেশ, মণিপুৰ ৰাজ্য আৰু ত্ৰিপুৰা ৰাজ্য এই তিনিটা ৰাজনৈতিক ক্ষেত্ৰত বিভক্ত কৰা হয়। পৰৱৰ্তী সময়ত ১৯৬৩ চনৰ ১ ডিচেম্বৰত নাগালেণ্ড, ১৯৭০ চনৰ ২ এপ্ৰিলত মেঘালয়, ১৯৭২ চনৰ ২০ জানুৱাৰীত অৰুণাচল আৰু ১৯৭২ চনত মিজোৰামক কেন্দ্ৰীয় শাসিত অঞ্চল হিচাপে স্বীকৃতি দিয়া হয়। মণিপুৰ আৰু ত্ৰিপুৰাক পূৰ্বতে কেন্দ্ৰীয় শাসিত অঞ্চল হিচাপে ঘোষণা কৰা হয় যদিও ১৯৭২ চনৰ ২১ জানুৱাৰীত এই দুয়োটা কেন্দ্ৰীয় শাসিত অঞ্চলক পূৰ্ণাঙ্গ ৰাজ্যৰ মৰ্যাদা দিয়া হয়। ২০০২ চনতহে ছিকিমক উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ অষ্টমখন প্ৰদেশ হিচাপে অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয়। (উৎস : শৰাইঘাট ইয়াৰবুক, ২০১৯)

সমুদ্ৰৰ পৰা বহুদূৰত অৱস্থিত উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ প্ৰতিখন প্ৰদেশৰ পৰিসীমা অতি কমেও এখন বিদেশী ৰাষ্ট্ৰৰ সীমাৰে পৰিবেষ্টিত। সমগ্ৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ মুঠ পৰিসীমাৰ প্ৰায় ৯৯ শতাংশ অৰ্থাৎ ৫১৮২ কিলোমিটাৰ বিদেশী ৰাষ্ট্ৰই আগুৰি আছে। পশ্চিমবঙ্গৰ উত্তৰ খণ্ডত থকা কেৱল ২১ কিলোমিটাৰৰ পৰা ৪০ কিলোমিটাৰ প্ৰস্থৰ এক ঠেক স্থলভাগে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলক দেশৰ বাকী অংশৰ লগত সংযোগ কৰি ৰাখিছে। নেপাল, ভূটান, চীন, ম্যানমাৰ আৰু বাংলাদেশ এই পাঁচখন বিদেশী ৰাষ্ট্ৰই প্ৰায় চাৰিওফালে বেৰি ৰখাৰ বাবে সামৰিক দিশৰ পৰা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল অতিশয় স্পৰ্শকাতৰ।

ভূ-প্ৰাকৃতিক দিশৰ পৰা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল প্ৰধানকৈ পূব হিমালয় আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰ-বৰাক উপত্যকাৰে গঠিত। ব্ৰহ্মপুত্ৰ, বৰাক আৰু এই দুই নদীৰ উপনৈসমূহে সৃষ্টি কৰা বিস্তীৰ্ণ উপত্যকা অঞ্চল, মণিপুৰ উপত্যকা আৰু মেঘালয় আৰু মিজোৰামৰ পাহাৰবোৰৰ মাজত অৱস্থিত কিছু সমতল ভূমিৰ বাহিৰে সমগ্ৰ পূৰ্বাঞ্চলৰ দুই-তৃতীয়াংশৰ ভূ-অৱয়ব পাহাৰীয়া। সাগৰৰ পৃষ্ঠৰ কেইমিটাৰমান উচ্চতাৰ পৰা ৭০০০ মিটাৰতকৈও বেছি উচ্চতাৰ অঞ্চল উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত পোৱা যায়। ছিকিম আৰু নেপালৰ সীমান্তৱৰ্তী অঞ্চলত থকা ৮৫৮৬ মিটাৰ উচ্চতাৰ কাঞ্চনজংঘা পৃথিৱীৰ উচ্চতম শৃঙ্গ সমূহৰ ভিতৰত তৃতীয় স্থানত থকা শৃঙ্গ।

সামগ্ৰিকভাৱে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল ইণ্ডো মালয়ান, ইন্দোচীন আৰু ইণ্ডিয়ান জৈৱ ভৌগোলিক অঞ্চলৰ সংগমস্থলত অৱস্থিত। অঞ্চলটো প্ৰধানকৈ সেমেকা উপক্ৰান্তীয় জলবায়ু অঞ্চলৰ অন্তৰ্গত। সমগ্ৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চল, বিশেষকৈ অসমৰ ভূ-প্ৰকৃতি আৰু জলবায়ু নিম্নোক্ত কাৰকৰ দ্বাৰা বিশেষভাৱে প্ৰভাৱান্বিত। এই কাৰকসমূহ হ'ল —

- (১) অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ভৌগোলিক অৱস্থিতি আৰু অৱয়বসমূহ।
- (২) সুউচ্চ হিমালয় পৰ্বতমালাৰ অৱস্থিতি আৰু
- (৩) মহাবাহু ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বিশাল জলধাৰ আৰু ইয়াৰ প্ৰভাৱ।

অসমৰ অৱস্থিতি আৰু ইয়াৰ ভূ অৱয়বৰ বৈশিষ্ট্যই অসমৰ প্ৰাকৃতিক, অৰ্থনৈতিক আৰু ৰাজনৈতিক

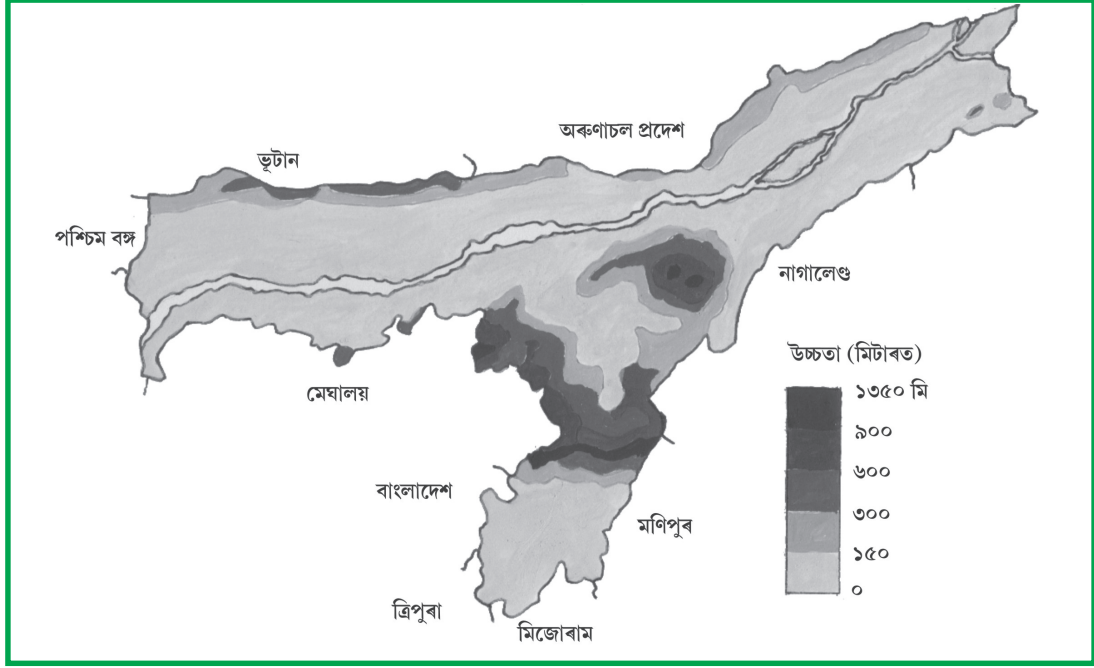
পৰিৱেশৰ ওপৰত বিশেষ প্ৰভাৱ পেলাইছে। ভূ-গোলকৰ $28^{\circ}09'$ উত্তৰ অক্ষাংশ আৰু $28^{\circ}0'$ উত্তৰ অক্ষাংশ আৰু $89^{\circ}5'$ পূব দ্ৰাঘিমাংশ আৰু $96^{\circ}5'$ পূব দ্ৰাঘিমাংশৰ মাজত অৱস্থিত হোৱাৰ বাবে আৰু অসমৰ প্ৰায় চৌপাশ গিৰিবেষ্টিত হোৱাৰ কাৰণে অসমৰ জলবায়ু তথা জৈৱবিচিত্ৰতা ভাৰতবৰ্ষৰ আন ৰাজ্যবোৰতকৈ বেলেগ হৈ পৰিছে (মানচিত্ৰ-১)। জলবায়ুৰ বৈশিষ্ট্যৰ বাবেই শীতকালত যিবোৰ উদ্ভিদ আৰু প্ৰাণী অসমত পোৱা যায় গ্ৰীষ্মকালত এচাম বেলেগ প্ৰজাতিৰ উদ্ভিদ আৰু প্ৰাণী পোৱা যায় যাৰ বাবে অসম জৈৱবিচিত্ৰতাৰ এক চহকী অঞ্চলত পৰিণত হৈছে।

মানচিত্ৰ নং ১ : গিৰিবেষ্টিত ৰাজ্যসমূহৰ মাজত অসম

অসমেই উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ একমাত্ৰ সমতলীয়া প্ৰদেশ। ডিমা হাচাও, কাৰ্বি আংলং আৰু পশ্চিম কাৰ্বি আংলং এই তিনিখন জিলা পাহাৰীয়া। বাকীবোৰ জিলা প্ৰায় সমতলীয়া। অৱশ্যে কামৰূপ মহানগৰ, দক্ষিণ মৰিগাঁও আৰু ভূটান আৰু অৰুণাচলৰ দাঁতি কাষৰীয়া অঞ্চলত কিছুমান পাহাৰ আৰু টিলা আছে (মানচিত্ৰ - ১)। অসমক গছ-গছনিৰে ভৰা পাহাৰীয়া প্ৰদেশ কেইখনে বেৰি থকাৰ বাবে অসমৰ জলবায়ু একে অক্ষাংশত থকা ভাৰতৰ আন আন প্ৰদেশবোৰৰ জলবায়ুতকৈ বহুত বেলেগ; গ্ৰীষ্মকালত উষ্ণতাৰ পৰিমাণ তুলনামূলকভাৱে কম। কিন্তু অসমৰ বায়ুমণ্ডলত জলীয়বাষ্প বেছিকৈ থকাৰ বাবে গৰমৰ দিনত প্ৰকৃত উত্তাপতকৈ অনুভূত উত্তাপৰ পৰিমাণ কিছু বেছি। চিকিমৰ বাহিৰে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ বাকী ৰাজ্যসমূহত হোৱা প্ৰবল বৃষ্টিপাতৰ অধিকাংশ পানীয়েই ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু বৰাক নৈলৈ বিভিন্ন উপনদীয়ে কঢ়িয়াই আনে। থিয় পাহাৰৰ ঢালেদি

প্রবল বেগেৰে বৈ অহা পাহাৰীয়া জান-জুৰি আৰু উপনদীবোৰে প্রচুৰ পৰিমাণে বালি, বোকা আদি গৈদ কঢ়িয়াই আনি ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ গভীৰতা দ্ৰুতগতিত হ্ৰাস কৰিছে যাৰ ফলত বানপানী আৰু গৰাখহনীয়াৰ প্ৰকোপ দিনক দিনে বাঢ়িব লাগিছে।

মানচিত্ৰ নং ২ : অসমৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ ভূ-ভাগৰ উচ্চতা

সুউচ্চ হিমালয় পৰ্বত-মালাই সমগ্ৰ অঞ্চলটোক উত্তৰ দিশৰ পৰা প্ৰবাহিত হোৱা প্ৰবল শীতৰ পৰা ৰক্ষা কৰিছে। হিমালয়ৰ বৰফাবৃত থিয় ঢালৰ পৰ্বতমালা আৰু গভীৰ গিৰিখাতবোৰে বিদেশী ৰাষ্ট্ৰই স্থলভাগেৰে কৰিব পৰা আক্ৰমণৰ সম্ভাৱনা বহু পৰিমাণে কমাই ৰাখিছে। হিমালয়ৰ বৰফ গলা পানীয়ে ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু ইয়াৰ উত্তৰ বাহিনীৰ প্ৰায়বোৰ উপনদীক গোটেই বছৰ পানীৰে পৰিপুষ্ট কৰি ৰাখিছে। গোটেই বছৰ পানী থকাৰ বাবে নদ-নদীবোৰত বিভিন্ন প্ৰজাতিৰ বহুতো উদ্ভিদ আৰু জলচৰ প্ৰাণীৰ সমাহাৰ ঘটিছে; সকলো ঋতুতে প্ৰয়োজন অনুসৰি খেতি মাটিত পানী যোগান ধৰা সম্ভৱ হৈছে। অৰুণাচল, নাগালেণ্ড, মণিপুৰ, মিজোৰামৰ পাহাৰ-পৰ্বতবোৰে ব্ৰহ্মপুত্ৰ তথা বৰাক উপত্যকাক বেৰি ৰাখিছে। বৰ্ষা ঋতুত যেতিয়া মৌচুমী বায়ু উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত প্ৰৱেশ কৰে তেতিয়া হিমালয়ৰ এই পাহাৰ-পৰ্বতবোৰৰ অৱস্থিতিৰ বাবে প্ৰচুৰ পৰিমাণে শৈলোৎক্ষেপ বৃষ্টিপাত হয়। ইয়াৰ ফলত নদ-নদীবোৰ পানীৰে উপচি পৰি ঠায়ে ঠায়ে প্ৰবল বানৰ সৃষ্টি কৰে যদিও প্ৰাকৃতিকভাৱে পোৱা এই পানী হাবি জংঘলবোৰ বৰ্তি থকাত আৰু খেতি-বাতি কৰাত যথেষ্ট সহায় হৈছে। নদী, উপনদী আৰু আন আন জলাশয়সমূহত মাছ, কাছকে ধৰি বিভিন্ন প্ৰজাতিৰ জীৱ আৰু বিভিন্ন প্ৰজাতিৰ উদ্ভিদেৰে অসমক জৈৱবিচিত্ৰতাৰে চহকী অঞ্চলত পৰিণত কৰিছে। পশ্চিমে চিকিমৰ পৰা আৰম্ভ কৰি পূবে অৰুণাচলৰ বিভিন্ন অংশৰ প্ৰাকৃতিক সৌন্দৰ্য্য অতিশয় মনোমোহা। ইয়াৰে কেইটামান এলেকাহে বৰ্তমানলৈকে

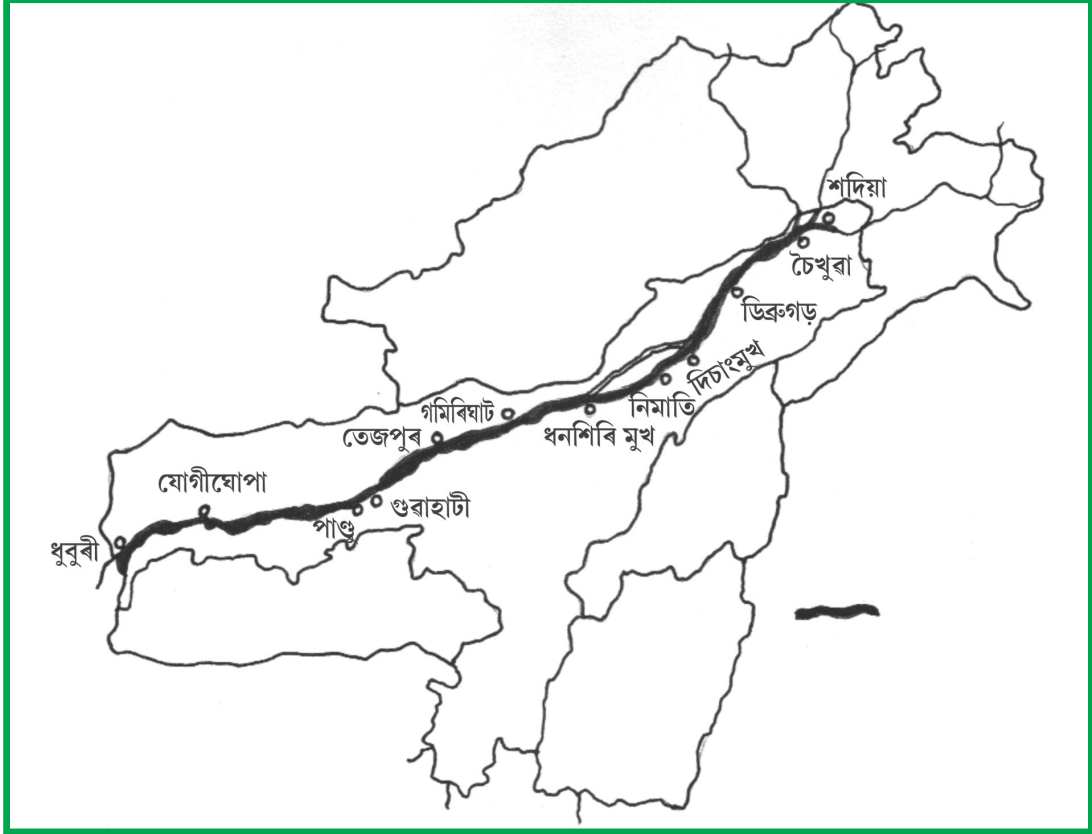
পৰ্যটন ক্ষেত্ৰলৈ উন্নীত কৰা হৈছে। পৰ্যাপ্ত পৰিবহণ আৰু থকা মেলাৰ সুবিধা কৰিব পাৰিলে নতুন নতুন বহুতো অঞ্চল অতিশয় আকৰ্ষণীয় পৰ্যটন ক্ষেত্ৰলৈ ৰূপান্তৰ কৰিব পৰা হ'ব আৰু ইয়াৰ দ্বাৰা অসম তথা সমগ্ৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত নিবনুৱাৰ নিযুক্তিৰ লগতে বিদেশী মুদ্ৰা উপাৰ্জনৰ বাট মুকলি হ'ব।

ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদ :

মহাবাহু ব্ৰহ্মপুত্ৰক অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ জীৱন ৰেখা বুলি কোৱা হয়। বিশেষকৈ অসমৰ প্ৰাকৃতিক পৰিৱেশ, অৰ্থনৈতিক অৱস্থা আৰু মানুহৰ জীৱনধাৰণ ব্যৱস্থাত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ প্ৰভাৱ অপৰিসীম। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উৎস হিমালয়ৰ উত্তৰে। এই নদী অৰুণাচল-হিমালয়ৰ মাজেৰে দক্ষিণলৈ আহি অসম উপত্যকাত প্ৰৱেশ কৰিছে। ব্ৰহ্মপুত্ৰ এখন পূৰ্বৱৰ্তী নদী বুলি জনা যায় কাৰণ ব্ৰহ্মপুত্ৰ উৎস অঞ্চলতকৈ ওখ অঞ্চলৰ মাজেৰে প্ৰবাহিত হৈছে। ই পৃথিৱীৰ ষষ্ঠ বৃহৎ নদী। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মুঠ অৱবাহিকা অঞ্চল ৫,৮০,০০০ বৰ্গ কিলোমিটাৰ। ব্ৰহ্মপুত্ৰ অৱবাহিকাৰ ৫০.৫ শতাংশ চীন দেশত, ৩৩.৬ শতাংশ ভাৰতবৰ্ষত, ৮.১ শতাংশ বাংলাদেশত আৰু ৭.৮ শতাংশ ভূটানত পৰিছে। ভাৰতবৰ্ষৰ ভিতৰত ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ মুঠ অৱবাহিকা অঞ্চলৰ শতকৰা ৪১.৮৮ ভাগ অৰুণাচলত, ৩৬.৩৩ ভাগ অসমত ৬ ভাগ মেঘালয়ত, ৫.৫৫ ভাগ নাগালেণ্ডত, ৩.৭৫ ভাগ চিকিমত আৰু ৬.৪৭ ভাগ পশ্চিমবঙ্গত পৰিছে। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উৎস কৈলাশ গিৰিমাল্লাৰ পৰা যাৰলুং চাংপো নামেৰে প্ৰায় ১৭০০ কিলোমিটাৰ পূব দিশে বৈ দক্ষিণমুৱা হৈ অৰুণাচল প্ৰদেশত প্ৰৱেশ কৰিছে। এই ৰাজ্যত প্ৰৱেশৰ পিছত এই নদীক ছিয়াং নামেৰে জনা যায়। প্ৰায় ২৭৮ কিলোমিটাৰ পথ প্ৰবাহিত হৈ পাছিয়াটৰ পৰা ৫২ কিলোমিটাৰ নামনিত ছিয়াঙৰ নামনি অংশ অৰ্থাৎ দিহঙে দিবং আৰু লোহিতৰ লগ লাগিছে। এই সংগমস্থলীৰ (পৰশুৰাম কুণ্ড) পৰা পশ্চিমমুৱাকৈ বৈ অহা বৃহৎ জলাধাৰেই ব্ৰহ্মপুত্ৰ। ব্ৰহ্মপুত্ৰই বছৰি ৪০২ নিযুত টন গেদ কঢ়িয়াই পৃথিৱীৰ দ্বিতীয় বৃহৎ গেদ কঢ়িওৱা নদীত পৰিণত হৈছে। অতি কম ঢালৰ ভূখণ্ডৰ মাজেৰে প্ৰচুৰ গেদ সমৃদ্ধ ব্ৰহ্মপুত্ৰ প্ৰবাহিত হোৱাৰ বাবে ইয়াৰ জলধাৰ ঠায়ে ঠায়ে বিভিন্ন শাখাত বিভক্ত হৈছে আকৌ এই শাখাবোৰ পুনৰ লগ লাগিছে। এনেদৰে প্ৰবাহিত নদীক গুন্টিফত নদী বুলি কোৱা হয়। নদীখনৰ এনে গতিৰ ফলত প্ৰায় ৬০০ টামান চৰ চাপৰি সৃষ্টি হৈছে। ইয়াৰ ফলত নদীখনৰ প্ৰস্থ ঠাই বিশেষে ৭ কিলোমিটাৰতকৈও অধিক হৈছে। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ আৰু কেইটামান বিশেষত্বৰ বাবে নদীখনক পৃথিৱীৰ এক বিশেষ নদী হিচাপে গণ্য কৰা হয়। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বুকুতেই পৃথিৱীৰ সৰ্ববৃহৎ নদীদ্বীপ মাজুলী আছে। ৬৪৫ বৰ্গ কিলোমিটাৰ এলেকা আৱৰি থকা নদীদ্বীপ মাজুলীত ১৫৫ খন বসতিপূৰ্ণ গাঁও আছে। জৈৱবিচিত্ৰতাৰ দিশৰ পৰা মাজুলী অতিশয় চহকী। এই নদীদ্বীপ সত্ৰীয়া সংস্কৃতিৰ প্ৰাণকেন্দ্ৰ। মাজুলীৰ মুখা শিল্প বিশ্ববিখ্যাত। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ আন এটা বৈশিষ্ট্য হ'ল ইয়াত পোৱা বিৰল প্ৰজাতিৰ শিহু। গোটেই পৃথিৱীত কেৱল চাৰিটা প্ৰজাতিৰ নিৰ্মল পানীত থকা শিহু আছে। তাৰ ভিতৰত প্লেটানিছ গেঞ্জিটিকা (Platanish Gangetica) নামৰ লুপ্তপ্ৰায় শিহুবিধ ব্ৰহ্মপুত্ৰত আছে। অৱশ্যে এই শিহু বৰ্তমান প্ৰায় ২০০ টা মানহে আছেগৈ। বিৰল প্ৰজাতিৰ এই শিহু বহুতো গৱেষক আৰু পৰ্যটকৰ আকৰ্ষণ বিন্দু।

ব্ৰহ্মপুত্ৰ নদী পৰিভ্ৰমী চৰাইৰ এটা সুদীৰ্ঘ আৰু গুৰুত্বপূৰ্ণ ভ্ৰমণ পথ। সুদূৰ ইউৰোপ, চাইবেৰিয়া আদিৰ পৰা পৰিভ্ৰমী চৰাই ব্ৰহ্মপুত্ৰ পথেৰে দক্ষিণ-পূব এছিয়ালৈকে উৰি আহে। তাৰে বহুতো পক্ষী অসমৰ বিল, জলাহবোৰত আশ্ৰয় লয়। সাধাৰণতে শীতকালত এনে পৰিভ্ৰমী চৰাই অসমত দুই তিনি মাহৰ বাবে আশ্ৰয় লয় আৰু পুনৰ নিজ স্থানলৈ গতি কৰে।

নদীখনত গোটেই বছৰ জাহাজ চলাচল কৰিব পৰাকৈ পৰ্যাপ্ত পানী থকাৰ বাবে চৰকাৰে এই নদীপথ ৰাষ্ট্ৰীয় নদীপথ হিচাপে চিনাক্ত কৰিছে (মানচিত্র-৩)।

মানচিত্র নং ৩ : ব্ৰহ্মপুত্ৰ, ৰাষ্ট্ৰীয় নদীপদ নং ২

জলবায়ু :

অসমৰ জলবায়ু মৌচুমী বতাহৰ দ্বাৰা বিশেষভাৱে প্ৰভাৱান্বিত। বতৰৰ অৱস্থা একোটা বছৰৰ বিভিন্ন সময়ত বিভিন্ন হোৱাৰ বাবে বছৰটোক চাৰিটা ঋতুত ভগোৱা হৈছে। বৰ্ষা, শীত, শৰৎ আৰু বসন্ত। এই চাৰিটা ঋতুৰ ভিতৰত বৰ্ষা আৰু শীত ঋতু কিছু দীঘলীয়া। শীত আৰু বৰ্ষাৰ মাজত বসন্ত আৰু বৰ্ষা আৰু শীতৰ মাজত শৰৎ ঋতু। এই দুই ঋতুকাল যথেষ্ট চুটি। নৱেম্বৰ মাহৰ মাজভাগৰ পৰা ফেব্ৰুৱাৰী মাহৰ মাজলৈকে শীতকাল। এই সময়ত গড় উত্তাপ 15° ছেলছিয়াছতকৈ তললৈ নামে। এই ঋতুত পুৰা গধূলি কুঁৱলী পৰা দেখা যায়। মাৰ্চ মাহৰ পৰা উষ্ণতা বাঢ়িবলৈ লয়। লগতে ধূলি-ধুমুহাৰ প্ৰকোপ বাঢ়ে। মাৰ্চ মাহৰ শেষৰ পৰা প্ৰায় গোটেই এপ্ৰিল মাহত অসমত যি ধুমুহা বতাহ বলে তাকে স্থানীয় লোকে বৰদৈচিলা অহা বুলি কয়। এই সময়ছোৱাতে গছে নতুন পাত মেলে আৰু এটা চুটি সময়ৰ বাবে বসন্ত কাল বিৰাজ কৰে। তাৰ পিছত জুন

মাহৰ আৰম্ভণিৰে পৰা মৌচুমী বায়ুৰ আগমন ঘটে আৰু ছেপ্টেম্বৰ মাহ পৰ্যন্ত প্ৰবল বৃষ্টিপাত হয়। ইয়াৰ ঠিক আগে আগে প্ৰধানকৈ মে' মাহত বায়ুমণ্ডলৰ উষ্ণতা যথেষ্ট অনুভূত হয়। এই সময়ত উত্তাপ 30° ছেলছিয়াৰ পৰা 35° ছেলছিয়াছ পৰ্যন্ত হয়গৈ। ছেপ্টেম্বৰৰ শেষৰ ফালে উত্তাপো কমি আহে আৰু বৰ্ষা ঋতুৰো অন্ত পৰে। ক্ৰমে আকাশ ফৰকাল হয়।

নৱেম্বৰ মাহৰ পৰা আৰম্ভ হোৱা শীত ঋতু আৰু বৰ্ষা ঋতুৰ মাজৰ সময়ছোৱা হ'ল শৰৎকাল যিটো ঋতু যথেষ্ট চুটি। লাহে লাহে শীতৰ প্ৰকোপ বাঢ়ে আৰু ডিচেম্বৰৰ শেষৰ পৰা জানুৱাৰী মাহৰ ভিতৰত বায়ুমণ্ডলৰ উষ্ণতা সৰ্বনিম্ন হয়গৈ। এই সময়ত গড় উত্তাপ 13° ছেলছিয়াছমান হয় যদিও মাজে মাজে তাপমাত্ৰ 8° ছেলছিয়াছলৈ হ্ৰাস হয়।

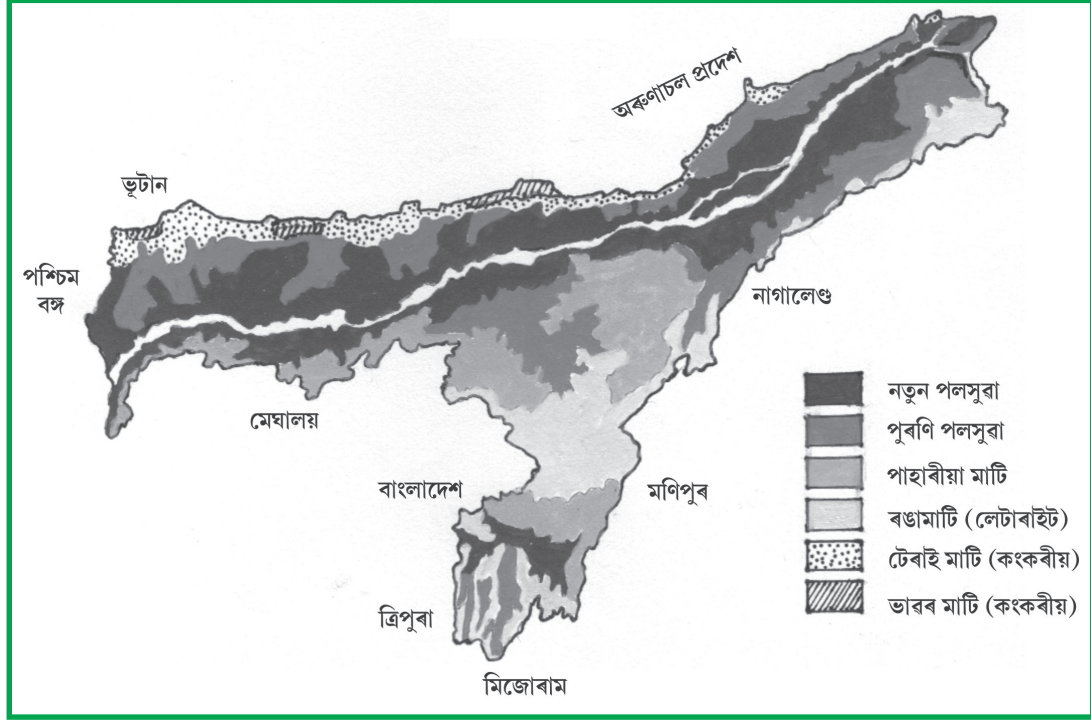
উল্লেখযোগ্য যে পূব আৰু পশ্চিম অসমৰ জলবায়ুৰ মাজত কিছু পাৰ্থক্য আছে। ঠিক তেনেদৰে হিমালয়ৰ পাদভূমিত আন ঠাইৰ তুলনাত উষ্ণতা কিছু কম অনুভূত হয়। গোৱালপাৰা, বঙাইগাঁও, কোকৰাঝাৰ, ধুবুৰী আদি জিলাকেইখনৰ জলবায়ু পশ্চিমবঙ্গৰ উত্তৰ-অঞ্চলৰ দৰে। বৰাক উপত্যকাৰ জিলা কেইখনত সাধাৰণতে অধিক বৃষ্টিপাত হোৱাৰ লগতে বায়ুমণ্ডলত জলীয় বাষ্পৰ পৰিমাণ বেছি হৈ থাকে। তাৰ ফলত তুলনামূলকভাৱে অধিক গৰম অনুভৱ হয়। মধ্য অসমৰ দক্ষিণ নগাঁও আৰু হোজাই জিলা বৃষ্টিছায়া অঞ্চলত পৰাৰ বাবে এই অঞ্চলৰ জলবায়ু অসমৰ আন ঠাইৰ তুলনাত কিছু শুকান। পূব অসমৰ গোলাঘাট, যোৰহাট, শিৱসাগৰ, চৰাইদেউ, তিনিচুকীয়া, ডিব্ৰুগড়, ধেমাজী আৰু লক্ষীমপুৰ জিলাৰ জলবায়ু মধ্য অসমৰ দৰে যদিও শীতকালত উষ্ণতাৰ পৰিমাণ কিছু কম অনুভূত হয়।

অসমৰ অৰ্থনীতিও প্ৰধানকৈ কৃষিৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। গ্ৰামাঞ্চলৰ শতকৰা ৮৬ ভাগ লোক শস্য উৎপাদন, মাছমাৰা আৰু বনজ সম্পদ আহৰণ কৰা আদি প্ৰাথমিক কাৰ্যৰ লগত জড়িত। অসমৰ অনুকূল জলবায়ুৰ বাবেই কৃষক সকলৰ এই কাৰ্যকলাপ সম্ভৱ হৈছে। কিন্তু শেহতীয়া তথ্য অনুসৰি অসমৰ জলবায়ু ক্ৰমে সলনি হৈছে। উষ্ণতাৰ পৰিমাণ বাঢ়িছে আৰু বৃষ্টিপাত অনিয়মীয়া হোৱাৰ লগতে পৰিমাণো হ্ৰাস হৈছে। জলবায়ুৰ এই পৰিৱৰ্তনৰ গতি আগন্তুক সময়ছোৱাত আৰু অধিক হ'ব বুলি বিজ্ঞানীসকলে তথ্য সহকাৰে আগজাননী দিছে। এনে পৰিৱৰ্তনে নিশ্চিতভাৱে অসমৰ কৃষি ব্যৱস্থা, জলাশয়সমূহত মাছ, কাছৰ উৎপাদন, চাহ উদ্যোগ তথা বনাঞ্চলসমূহত বিকল্প প্ৰভাৱ পেলাব। তদুপৰি সমগ্ৰ ৰাজ্যখনৰ জনসাধাৰণ তথা জীৱ-জন্তুৰ স্বাস্থ্যৰ অৱনতি আৰু বিভিন্ন প্ৰকাৰৰ বেমাৰ-আজাৰৰ প্ৰকোপ বাঢ়িব।

অসমৰ মাটি

অসমৰ ভৌগোলিক অৱস্থান, ভূ-প্ৰকৃতি আৰু জলবায়ুৰ লগতে অসমৰ মাটিৰ গুণাগুণে প্ৰদেশখনৰ অৰ্থনীতিত বিশেষ প্ৰভাৱ পেলাইছে। উদ্ভিদৰ প্ৰকাৰ, বৃদ্ধি, গঠন আদিৰ ওপৰত মাটিৰ গুণাগুণে যথেষ্ট প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰে। উদ্ভিদৰ ওপৰতেই যিহেতু প্ৰাণীজগত নিৰ্ভৰশীল সেয়েহে অসমৰ জৈৱবিচিত্ৰতাত অসমৰ মাটিৰ গুণাগুণৰ প্ৰভাৱো অপৰিসীম।

অসমৰ মাটিত সাধাৰণতে অম্লতাৰ পৰিমাণ বেছি। গুণাগুণৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি অসমৰ মাটিক চাৰিটা ভাগত ভগাব পাৰি। এই চাৰিবিধ মাটি হ'ল — পলসুৱা মাটি, পাহাৰীয়া মাটি, পৰ্বত-পাহাৰৰ পাদদেশত উপলব্ধ কংকৰীয়া মাটি আৰু ৰঙামাটি বা লেটাৰাইট (মানচিত্ৰ-৪)।

মানচিত্র নং ৪ : গুণাগুণ অনুসৰি অসমৰ মাটিৰ বিতৰণ

পলসূৰা মাটি

ব্ৰহ্মপুত্ৰ-বৰাক উপত্যকা প্ৰধানকৈ নদীগঠিত পলসূৰা মাটিৰে গঠিত। এই পলসূৰা মাটিক দুটা ভাগত ভগাব পাৰি। নতুন পলসূৰা আৰু পুৰণি পলসূৰা মাটি। ব্ৰহ্মপুত্ৰ আৰু বৰাকৰ দুয়োপাৰে সঘনে বানপানী হোৱা অঞ্চল প্ৰধানকৈ নতুন পলসূৰা মাটিৰ। এই মাটিৰ ৰং সাধাৰণতে মধ্যমীয়াৰ পৰা গাঢ় ধোঁৱা বৰণীয়া।

পুৰণি পলসূৰা মাটি কোকৰাঝাৰ, চিৰাং, বাক্সা, ওদালগুৰি, বৰপেটা, নলবাৰী, কামৰূপ, দৰং, শোণিতপুৰ, লক্ষীমপুৰ আৰু অংশ বিশেষে ধেমাজি জিলাত প্ৰধানকৈ পোৱা যায়। নদীকাষৰীয়া নতুন পলসূৰা আৰু পাহাৰৰ দাঁতিকাষৰীয়া অঞ্চলৰ মাজভাগত প্ৰধানকৈ পুৰণি পলসূৰা মাটি দেখা যায়। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ দক্ষিণপাৰৰ পুৰণি পলসূৰা মাটিভাগ তুলনামূলকভাৱে উত্তৰপাৰতকৈ ঠেক। কিন্তু মানকাচৰ, দক্ষিণ শালমাৰা, গোৱালপাৰা, নগাঁও, হোজাই জিলাত পুৰণি পলসূৰা মাটিভাগ যথেষ্ট বহল।

বৰাক উপত্যকাত মিজোৰামৰ পাহাৰবোৰৰ সমান্তৰালকৈ কেইবাটাও পুৰণি পলসূৰা মাটিৰ ঠেক কিন্তু দীঘলীয়া অঞ্চল আছে। পুৰণি পলসূৰা মাটিৰ ৰং গাঢ় মটীয়াৰ পৰা মটীয়া-হালধীয়া হোৱা দেখা যায়।

পাহাৰীয়া মাটি

এই মাটি অসমৰ দক্ষিণৰ পাহাৰীয়া অঞ্চলত প্ৰধানকৈ পোৱা যায়। এই মাটিৰ উৰ্বৰতা স্থান বিশেষে যথেষ্ট কম-বেছি হোৱা দেখা যায়। এই মাটিত নাইট্ৰ'জেন আৰু জৈৱিক পদাৰ্থ বেছিকৈ থাকে। ভৌতিক আৰু ৰাসায়নিক মিশ্ৰণৰ ওপৰত নিৰ্ভৰ কৰি পাহাৰীয়া মাটিৰ বালিয়া আৰু বালি-অঁহীয়া (Loamy) এই দুটা ভাগত পোৱা যায়। বঙা মাটিভাগ অসম মেঘালয়ৰ সীমান্তত কাৰ্বি পাহাৰত, ডিমা হাচাও জিলাৰ বৰাইল শৈলশিৱাত আৰু কাছাৰ জিলাৰ পূব প্ৰান্তত পোৱা যায়। বঙা বালিঅঁহীয়া মাটিত অলপতাৰ পৰিমাণ কম। এই মাটিত নাইট্ৰ'জেন, ফছফৰিক এচিড, হিউমাছ আৰু চুণৰ পৰিমাণ নগণ্য।

কংকৰীয় মাটি

হিমালয়ৰ পৰ্বতমালা আৰু ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ সমভূমিৰ মাজত এক ঠেক অঞ্চলত এই মাটিভাগ পোৱা যায়। এই মাটি ভাৱৰ (Bhabar) আৰু টেৰাই (Tarai) মাটি বুলিয়ে প্ৰখ্যাত। অসম আৰু অৰুণাচল পশ্চিম সীমাৰ পৰা সোৱণশিৰি নদী পৰ্যন্ত দীঘলীয়া কিন্তু ঠেক অঞ্চল পৰ্বতৰ পৰা খহি অহা সৰু ডাঙৰ, শিল, বালি আদিৰে মাটিভাগ সৃষ্টি হৈছে যি মাটিৰ বৈশিষ্ট্য অসমৰ বাকী অঞ্চলৰ মাটিতকৈ বেলেগ। এই মাটিভাগক ভাৱৰ বোলা হয়। ব্ৰহ্মপুত্ৰ উপত্যকাৰ টেৰাই অঞ্চলৰ মাটিৰ গুণাগুণ প্ৰায় ভাৱৰ অঞ্চলৰ দৰেই। অৱশ্যে এনে মাটি ভাৱৰ অঞ্চলৰ দক্ষিণত দিহং নদী পৰ্যন্ত বিভিন্ন স্থানত প্ৰায় সমান্তৰালভাৱে বিস্তৃত। এই মাটিত ওখ ঘাঁহ গছে আৰু ঠাই বিশেষে জলাহভূমি সৃষ্টি হয়।

ৰঙা মাটি বা লেটাৰাইট

লেটাৰাইট বা ৰঙা মাটিত লৌহকণা আৰু এলুমিনিয়াম বেছিকৈ থাকে। এই মাটি সাধাৰণতে সেমেকা ক্ৰান্তীয় অঞ্চলত পোৱা যায়। লৌহকণা বেছিকৈ থকাৰ বাবে এই মাটিৰ ৰং ৰঙচুৱা। ডিমা হাচাও জিলা আৰু কাৰ্বি মালভূমিৰ হামৰেণ অঞ্চলত প্ৰধানকৈ এই মাটি পোৱা যায়। তদুপৰি গোলাঘাট জিলাৰ দক্ষিণ প্ৰান্তত আৰু বৰাক উপত্যকাৰ বৰাইল পাহাৰৰ পাদভূমিত লেটাৰাইট পোৱা যায়। এই মাটিৰ ৰং গাঢ় কিন্তু নাইট্ৰ'জেন, পটাচ, ফছফৰিক এচিড আৰু চুণৰ পৰিমাণ অতি কম।

সামগ্ৰিকভাৱে অসমৰ মাটি বিভিন্ন শস্য উৎপাদনৰ বাবে উপযোগী যদিও নদী কাষৰীয়া মাটিত বালিৰ অনুপাত বেছি হোৱাৰ বাবে অতিশয় ক্ষয় প্ৰৱণ। সেইবাবে ব্ৰহ্মপুত্ৰকে আদি কৰি অসমৰ ভালেমান ডাঙৰ নদী উপনদীৰ পাৰ বছৰি হোৱা বানত খহনীয়াৰ কবলত পৰে যাৰ ফলত হাজাৰ হাজাৰ লোকৰ ঘৰ-বাৰী নদীত জাহ যোৱাৰ লগতে খেতি পথাৰৰ বিস্তৰ ক্ষতি হয়।

সমগ্ৰ উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ মাজভাগত থকা অসম ৰাজ্যৰ অৱস্থিতিৰ বাবে সমগ্ৰ অঞ্চলটোৰ লোকসকলৰ যাতায়াত ভাৰতবৰ্ষৰ বাকী অংশৰ লগত অসমৰ মাজেদিয়েই হয়। স্থলপথ, জলপথ, ৰে'লপথ আৰু বিমানপথ এই সকলো পথেৰে ভাৰতৰ আন ঠাই আনকি বিদেশী ৰাষ্ট্ৰৰ লগত যোগাযোগ ৰখাৰ বাবে অসমত যি সুবিধা আছে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ বেলেগ ৰাজ্যত তেনে সুবিধা নাই। ৰাজ্যখনৰ বেছিভাগ অঞ্চল সমতলীয় হোৱাৰ বাবে আৰু কৃষিকাৰ্যৰ বাবে জলবায়ু অনুকূল আৰু মাটি উৰ্বৰ হোৱাৰ কাৰণে জনবসতি অতি ঘন। তালিকা নং

১ ত থকা তথ্যসমূহে অসম যে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ বাকী ৰাজ্যৰ তুলনাত বিভিন্ন দিশৰ পৰা অধিক গুৰুত্বপূৰ্ণ সেইটো স্পষ্ট হৈ পৰিছে।

তালিকানং— ১

উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ ৰাজ্যসমূহৰ মাজত অসমৰ স্থান

প্ৰদেশ	মাটিকালি (বৰ্গ কিঃমিঃ)	জনসংখ্যা (২০১১ চনৰ লোকপিয়ল)	জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব (প্ৰতিবৰ্গ কিঃমিঃ)	সাক্ষৰতাৰ হাৰ
ত্ৰিপুৰা	১০,৪৮৬	৩,৬৭৩,৯১৭	৩৫০	৮৭.২
ছিকিম	৭,০৯৬	৬১০,৫৭৭	৮৬	৮১.৪২
নাগালেণ্ড	১৬,৫৭৯	১৮৭৮,৫০২	১১৯	৭৯.৫৫
মিজোৰাম	২১,০৮১	১০৯৭,২০৬	৫২	৯১.৩৩
মেঘালয়	২২,৪২৯	২,৯৬৬,৮৮৯	১৩২	৭৪.৪৩
মণিপুৰ	২২,৩২৭	২,৫৭০,৩৯০	১২২	৭৯.২১
অসম	৭৮,৪৩৮	৩১,২০৫,৫৭৬	৩৯৭	৭২.১৯
অৰুণাচল প্ৰদেশ	৮৩,৭৪৩	১,৩৮৩,৭২৭	১৭	৬৫.৩৮

উৎস : ২০১১ চনৰ লোকপিয়ল, ভাৰত চৰকাৰ

অনুশীলনী

- ১। (ক) উত্তৰ-পূব পৰিষদ কোন চনত গঠন হয় ?
(খ) উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত ছিকিম ৰাজ্যক কেতিয়া অন্তৰ্ভুক্ত কৰা হয় ?
(গ) অসম ৰাজ্য কোন জলবায়ু অঞ্চলৰ অন্তৰ্গত ?
(ঘ) ২০১১ চনৰ লোকপিয়ল অনুসৰি প্ৰতি বৰ্গ কিলোমিটাৰত অসমৰ জনসংখ্যাৰ ঘনত্ব কিমান ?
(ঙ) ভাৰতবৰ্ষৰ পৰিসীমাৰ ভিতৰত থকা ব্ৰহ্মপুত্ৰ অৱবাহিকাৰ কিমান শতাংশ এলেকা অসমৰ ভিতৰত পৰিছে ?
(চ) অসমৰ মাটি কেইপ্ৰকাৰৰ ?
- ২। (ক) উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ মুঠ প্ৰদেশ কেইখন আৰু কি কি ?
(খ) উত্তৰ-পূব পৰিষদৰ মূল লক্ষ্য আৰু উদ্দেশ্য কি ?
(গ) ইয়াণ্ডাবু সন্ধি কেতিয়া আৰু কাৰ কাৰ মাজত হৈছিল ?
(ঘ) উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ কোন দুখন ৰাজ্য ১৯৪৯ চনৰ পৰা ১৯৭২ চনলৈকে কেন্দ্ৰীয় শাসিত অঞ্চল হিচাপে আছিল ?
(ঙ) উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলক কোন কেইখন বিদেশী ৰাষ্ট্ৰই আগুৰি আছে ?

- (চ) ব্ৰহ্মপুত্ৰক পূৰ্বৱৰ্তী নদী বুলি কিয় কোৱা হয় ?
- ৩। (ক) ভাৰতবৰ্ষত প্ৰৱেশ কৰাৰ পৰা ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ গতিপথৰ এটা চমু বৰ্ণনা দিয়া।
- (খ) অসমৰ জলবায়ু নিয়ন্ত্ৰণত হিমালয়ৰ প্ৰভাৱ ব্যাখ্যা কৰা।
- (গ) মাজুলীৰ বিশেষত্বসমূহৰ বৰ্ণনা দিয়া।
- (ঘ) ব্ৰহ্মপুত্ৰ ৰাষ্ট্ৰীয় নদীপথ হিচাপে এটি চমু ব্যাখ্যা দিয়া।
- (ঙ) জলবায়ুৰ দিশৰ পৰা অসমক কেইটা আৰু কি কি ঋতুত ভাগ কৰা হৈছে বৰ্ণনা কৰা।
- (চ) অসমত মৌচুমী বতাহৰ প্ৰভাৱ কেনেকুৱা ব্যাখ্যা কৰা।
- (ছ) অসমৰ লেটাৰাইট বা ৰঙা মাটিৰ বিতৰণ আৰু বিশেষত্বৰ বিষয়ে এটি টোকা লিখা।
- ৪। (ক) অসম জৈৱবৈচিত্ৰ্যত চহকী হোৱাৰ কাৰণবোৰ ব্যাখ্যা কৰা।
- (খ) অসমৰ পলসুৱা মাটিৰ গুণাগুণ আৰু বিতৰণৰ এটা টোকা লিখা।
- (গ) অসমৰ ভূপ্ৰকৃতি প্ৰধানকৈ সমতলীয় হোৱাৰ বাবে উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলৰ বাকী ৰাজ্যৰ তুলনাত কি কি সুবিধা হৈছে আলোচনা কৰা।
- (ঘ) উত্তৰ-পূৰ্বাঞ্চলত অসমৰ অৱস্থিতিৰ বৈশিষ্ট্যই ৰাজ্যখনৰ গুৰুত্ব কেনেদৰে বঢ়াইছে আলোচনা কৰা।

